

אחרי הטוב שבזמנים

פרק מרומאן

דוד מרקיש

רחוב הניצחון חצה את העיר במרכזה ממזרח למערב. הבתים עמדו צפופים, אחד ליד מישנהו. החלונות היו פתוחים אישם — כדימדומי ערב זה של חודש ספטמבר והיתה רעננות יבשה וחריפה אשר הזכירה דרכים מוארי שמש ביער, אבל לא שפעת. השמש ששקעה במערבו של הרחוב, האירה כמו בכרך את חלונות-הראווה של החנויות, את הסחורות המסודרות בהם למשוך את הלב, שאותם היה עומד ומונה אולי איש-סטאטיסטיקה משעמם: היו מלבושים עם צעצועים יקרים ונעימים, מציתים מזהבים עם סיגריות זולות, לחם עם צדפות. דברים רבים נחוצים לחושבים רבים של הכרך הגדול, ומעט אשר נחוץ היה גם הוא לרבים.

באוויר החם והקל לא הרגישו עוד בריח האיידים של מכוניות, שעמדו צפופות בשולי המדרכות. האוויר לא היה לו כל ריח: לא של תפוחים, לא של סערה, לא של כביסה. העצים הגזומים לאורך חזיתות הבתים התרוממו ללא נייע וחרש, דומה כמו מתים, וקשה לקבוע, אם הם צומחים ואם מתרחש משהו מתחת לקליפתם המשיית.

אנשים לא היו ברחוב. לא ראו אותם בחלונות הפתוחים-למחצה, או הסגורים, של הבתים. הם לא ישבו ליד הגה מכוניותיהם, והצמתים היו פנויים. הרמזורים לא פעלו: עיניהם היו אפלות וריקות. הרחוב הריק והחופשי מאנשים חצה את העיר. ציפורים לא עפו על-פני השמים ברחוב זה, ואף לא התגודדו בצמרות-העצים העגולות. הכלבים לא חצו את המדרכה שלא היתה מסוכנת, והחתולים לא עברו ממדרכה למדרכה. אף על פי כן, עקבות של חיות אפשר היה לגלות: ראש הארד של האנדרטה בכיכר — הזקן הדומה לטריזי עינים מרוכזות מתחת לכובע מורד על המצח — היה מסויד כלשלשת של יונים. ואילו הספסלים עשויי-העץ, שבדרך כלל אין למצוא מקום לשבת עליהם, היו ריקים בשעת-יום נעימה זאת.

הכיכר הנרחבה, שבעיגולה עומדים בתים שכולם אבני-גזית לבנות, היתה נראית חדשה לגמרי, דומה כאילו יצאה זה-עתה מידי פועלי אגודת-אומנים. חסר היה לה, לכיכר, רק שלט. ואילו הדממה המוחלטת והבלתי-מופרעת, היתה בכל-זאת בלתי-נעימה במרכזה של עיר גדולה, והיא הדגישה את העובדה כי נוצרה כעצם לשם מהומה רבה. היא נוצרה על-ידי אנשים וכשביל אנשים — אך מדוע אין מי שיעבור בעיגול זה, שייכנס לבית-קפה, להציץ לתוך בית-מסחר ספרים, הנמשך לאורך קומה שלמה בחזית הביניין. הרי לא היתה מטרה לאדם שהיה מזדמן הנה לבדו, במקום המון רב, היוצא מבית-קולנוע, והרץ אל חלונות-הראווה ומתרוצץ מסביב לאנדרטה.

אך הנה הופיע בן-אדם, ללא חיפזון ניגש אל מרגלוחיה של האנדרטה, הרים את ראשו, כשידיו תקועות כתוך מעילו המקומט, והביט למעלה. הוא היה בן 40, או בערך בגיל זה — בעל פנים פשוטות, עם שרידי שיער אדום לא מסורק, על גולגלתו העגולה, ובעל כרס. קומתו לא היתה גבוהה, גופו היה גרום, עקבי רגליו קטנות כמו אצל נער. סנטרו ולחיו היו מגולחים למשעי, עורו החלק והוורוד הדיף ריח בושם יקר. הה, אתה, שם! — אמר בקול לא-רם איש זה לאנדרטה וחייך אל נפשו. — מי אתה? — הוא הביט אל האנדרטה כמקנטר, דומה כאילו מעולם לא ראה את הזקן הזה, את הכובע הזה ואת הלסתות האסיאתיות

הגבוהות. — טיפש-כרזל אתה! נו, מה אתה ניצב כאן?

הוא לא הוציא את ידיו מכיסיו, הקיף את האנדרטה וחזר אל חזית הפסל.

— שמע סבא! קרא שוב לאנדרטה וצחק, השתחוה, רכון עד למותניו וניפנף בשולי מעילו כמו בכנפיים קצרות וחומות. — אתה — הינך אתה, ואני — הנני אני! הבינות עכשיו! ואל תחזקו.

הוא רצה, כנראה, לדבר, כי הקיף עוד פעם, עכשיו בכיוון אחר, את האנדרטה ושוב נעצר.

— הנה כאן כתוב, מי אתה, וכמה אתה מפורסם בכל העולם, — ואני יורק על כל זה, — והוא ירק ובלי להביט מרח את היריקה על גבי המדרכה. — ראית? נו, הנה... אתה סבור — גיבור? בשביל מי אתה עכשיו. אני עצמי לעצמי גם גיבור, גם מורה וגם מנהל החשבונות הראשי. אתה רוצה לעשן? — הוא שלף מכיסו קופסה מעוכה, פתח אותה, הציץ לתוכה. הקופסה היתה ריקה.

— נו, מה לעשות! — אמר. — אינך לך מזל, סבא. — והוא זרק את הקופסה, עבר את הכיכר וניגש אל חנות.

דלת-הזכוכית של החנות היתה נעולה: הוא ניסה אותה בידיו, ואחר-כך גבבו — הדלת לא זזה. אֶרְאוּ הוציא מכיסו הפנימי של מעילו פטיש כבד עם ידיית קצרה, הניף אותו בזריזות והיכה על זכוכית הדלת ליד המנעול. הזכוכית נשברה והוכתה לרסיסים-רסיסים מצלצלים. הוא החביא את הפטיש, עבר את המיפתח ונכנס לחנות. איש לא הפריע לו, והוא אף לא היפנה את פניו לראות — האיך איש בקירבת מקום. פנים החנות היה מואר רק באור השמש השוקע והוא התהלך בו מעשה כעל-הבית, אם כי לא ידע את סידורי המדורים. היכן לחם היכן יין. לבסוף הוא מצא את מדור הטאבאק, נטל כמה חפיסות, בחר בחלון-הראווה מצית יקר והדליק סיגרה. בצאתו נעצר על יד הקופה הרושמת, הירהר קצת ובחייך לחץ על המקושים. לא היה חשמל והמכונה לא עבדה.

— אינך רוצה — לא צריך... — גימגם וליטף את המכונה מצידה הימני. — אני אדם הגון, ייתכן שרציתי לשלם.

הוא עבר על יד מדור הנקניקים, ניגש ותלש צרור נקניקים יבשים ובהוסיפו לעשן ניגש אל מדור היינות. שם הוא נעצר: המיבחר היה עשיר, הוא הניע את גבותיו, נידנד בראשו ולבסוף התעכב ליד בקבוק של קוניאק ישן. הוא שלף את הפקק, הוציא מכיסו גביע נוסח ישן, שהיה עטוף בקרע של עיתון ישן, מוג, שתה ותחב לתוך פיו נקניקיה.

— הנה, — אמר, החזיר את הפקק לבקבוק והעמיד אותו במקומו. — נלך הלאה.

בצאתו מן החנות, הסתכל במראה הגדולה שהיתה תלויה לאורך הקיר. משהו לא מצא חן בעיניו והוא ניגש קרוב יותר, התבונן בפרצופו ורטן.

— כל ימי חייך היית אדם קפדן, אמר ואיים באצבעו אל מול המראה. — מה אתה משתולל, וכי אתה איזה קבצן? לא טוב, חביבי!

הוא הוציא שוב את הפטיש, הסיר מעליו את המעיל, זרק אותו אל ריצפת השיש, הרחק מגופו, והתבונן לראות איך התגלגל מתוך כיסו גביע-זהב עתיק. אחר כך יצא לרחוב, הסתכל סביב וניגש אל חנות של בגדים.

משם חזר לאחר רבע שעה, לבוש חליפת-ערב מהודרת, חולצה נקיה ועם עניבת-פרפר. היה כבר ערב. אתה יהודון כבובע! — אמר בעוברו ליד האנדרטה. — היכן מוכרים כאן פנסים? אלך עכשיו לאופרה, שם יש כורסאות קטיפה. האלו, מונית!

הוא התבונן במוניות שליד המדרכה ובחר מתוכן בגדולה ביותר, ניסה את הדלת, ניפנף בפטיש — כדי לפצפץ את הזכוכית, — אך התחרט, שעה שהבחין, בדימדומים, בשלט של חנות חשמל.

ללא הרהורים רבים, פרץ גם את הדלת הזאת, נכנס, לא נעצר הרבה ומצא פנס עצום, ניסה אם הוא פועל כראוי והאיר את קירות החנות.

ערוכים בשורה סדורה, עמדו מכשירי טלוויזיה, מקלטים, מיקרופונים. צריך היה רק ללחוץ על כפתור...

הוא הטיל אור, ניגש אל הארגז, הקרוב ביותר, ולחץ. נשמע פיצוץ יבש — דומה כאילו פצחו אגוז בדממה. הוא כיוון מכשיר-טלוויזיה שני, שלישי, כל אלה שהיו בשורה. המסכים היו חשוכים כמקודם, דומה כאילו אף פעם לא היה כל קשר בינם לבין כפתורים אלה העשויים מתכת.

בשורה השניה, שהאיר אותה בפנסו, הדליק בזריזות, זה אחר זה, את מכשירי הרדיו. המכשירים שחקו, דומה כאילו כל המניעים שבהם מסוגלים היו לקלוט את רעש העולם; אבל לא לפלוט אותו. והנה כל המכשירים האלה היו מקשיבים לחלל יחד עם האיש אשר הדליק אותם, ולא קלטו דבר מלבד פיזום הכפתורים שלהם עצמם.

ורק מכשיר אחד התעורר, הוא נדלק באור ירוק ואולם החנות נמלא רעש, יפה ועדין כלי-כך בדממה המתה. האיש נרעד, דומה כאילו הצליפו עליו בשוט. זה היה טרנזיסטור עם מצבר, ואישם בצד היתה סערה.

הוא ישב ליד הטרנזיסטור על הרצפה, סמוך לאשנב המואר ופרץ בככי. הוא חרק שיניו, ילל בככי, וחבט באגרופיו על כרכיו המקופלות.

לאחר ככי קצר, קם מהרצפה, כיבה בזהירות את הטרנזיסטור והמשיך להתהלך עם פנסו. לחייו המגולחות היו לחות, וריסי עיניו דבקו. ליד היציאה מן החנות הבחין, כי מגרת הקופה היתה פתוחה. הוא נטל חבילות אחדות של כסף, היגיש אותן אל פניו, התבונן בהן מתוך חיוך. אחר-כך שם חבילה אחת בכיסו והתכונן לשים גם את השניה; אבל התחרט ושוב התייפח, שאף רוח באפו, שם את כל החבילה באולם החנות, כמו שילדים משליכים פתיית שלג. לאור הפנס ירדו שטרות הכסף ונחו על הרצפה.

הוא שכח, כנראה גם על המכונית, שהתכוון לפתוח, וגם על האופרה שהתכוון לשכת בה בכורסת-קטיפה. הוא קם על רגליו, הכניס ידיו אל תוך כיס מעיל-הערב, התהלך ללא מטרה לאורך הרחוב ולאחר-מכן סר לתוך סימטא, הבחין בכנסייה קטנה, פתח את הפישפש ונכנס לגינה.

לת-הכנסייה הכבדה היתה פתוחה למחצה. הוא האיר את המקום בפנסו, נכנס ועמד ליד הקיר. בתוך הכנסייה דומה היה כי הכול שקט יותר ויותר אילם, אפילו ממה שהיה בחוץ. לאחר שעמד זמן לא-רוב, נע קדימה, אל השולחן, שעליו היתה מונחת קופסת-קארטון ובתוכה נרות — ארוכים ודקים, כמו ענפים צעירים. הוא הדליק נר אחד, העמיד אותו בתוך מנורה, נסוג בלי להסיר עין מן האור, חזר אל הדלת ונשען בגבו אל המזוזה העשויה אבן.

הנר דלק ללא קול, ספג מתוך החושך באורו הצנוע והעדין את הצלעות המזוהכות של הניכרשת, שחוט נמשך ממנה למרומי התקרה, או את דיוקנותיהם המשעממים של הקדושים, אשר הקיפו את האור... מכיוון מזוזה-האבן התבונן בתמונה זאת ונדמה היה לו שאין זה בכלל היכל קדוש ואין הוא בתוך כנסייה, אלא בתוך גוש מוזהב של דממה השטה אי-לשם בדומה לגושי-קרח כים. ראשו הסתחרר קצת כאילו הוא שט בתוך ים סוער, והוא לא ציפה ולא ביקש לקלוט איזה צליל בדממה השטה והמגובשת, כמו משי. הוא סר מן המזוזה, נגע בגבו בקיר והזיז קופה שלתוכה היו מכניסים תרומות. הפרוטרוט צילצל. הוא הוציא מכיסו חבילת כסף והכניס לתוך הקופה ואמר בקול רם:

— גם את האלוהים הם רצחו. איש לא נשאר.

ברחוב נעשה קר יותר, אבל כמקודם לא היתה כל רוח.

הוא כיפתר את מעיל-הערב שלו, הרים את הצווארון, והתרצץ בסימטאות. מחצית הרקיע היתה מוארה על-ידי אור רחוק ובהיר של הלבנה, כמורת כבר ניצנצו הכוכבים. הכתים החשוכים של העיר עמדו כאילו במחסן — מזומנים לשמירה או למישלוח דחוף לאישם. בכית אחד — מאחורי כתים אחרים, בקומה עליונה, נדלק וניצנץ אור לא-בהיר בחלון.

העיקר היה — שהדבר לא ייטשטש, האשנב הזה יישאר ושהאור לא יכבה לפתע פתאום. אבל דבר זה לא היה תלוי בו, הוא יכול היה רק להתפלל לאלוהים, שגם קודם לכן לא התפלל אליו, ועכשיו אילו גם רצה, לא היה יודע למי היה להתפלל.

הוא השתדל ללכת לקראת החלון המואר בקו ישר — לחצות חצרות וגינות, להקיף סימטאות בשעת הצורך; — פעמים אחדות כמעט התעלף, הצינה אחזה בו וליכו פעם בחזקה: הוא תעה. אבל האור בחלון דומה היה לחלון בודד — רק למטה מייתר הכוכבים. לבסוף יצא ועמד ליד גינה של בית בן שמונה קומות, ומתחת לגג שלו נראו אורות כחולים ולא-שווים. הוא נעצר וחאריך להתבונן — מתוח כמו חתול. כמה זמן עבר מאותו לילה, איך נתחסל העולם, והוא נשאר יחידי, — נורד-לילה בעיר ריקה ושחורה, מחפש, מתבונן באורות אשר בחלון. למה דווקא הוא נשאר חי ולא חש שום דבר, כשנשמעה המכה הקצרה והזבשה ולא ידע היכן זה קרה? ייתכן שעוד מישהו נשאר בחיים?

הוא התלבש אז בחושך — האור כבה, כנראה, ככל העיר, וזמן רב התרוצץ על המדרגות החשוכות עם המפתח של חדרו השכור — ולסגור אותו לא היה לשם מה. הרחוב היה ריק לחלוטין, דומה כאילו אף פעם לא התהלכו כאן בני־אדם, ואף לא כלבים. הוא לא חש כל פחד, אלא איזו התעוררות מחרידה, הוא חזר אל ביתו, לקומתו, וצילצל לדירה שממול. איש לא נענה.

הוא הכין, מתוך שהתעוררה בו איזה תקווה, שאין אור ומשמע שהפעמון אינו פועל, וכי צריך לדפוק על הדלת — הוא דפק, תחילה באצבעות כפופות, ולאחר־מכן באגרוף, באגרופים. הוא ידע היטב, שכולם כאן בבית, שכן לפני שעתיים הם צפו בטלוויזיה, התענינו באיזו תוכנית מוסיקלית טיפשית והרמקול החזק הפריע לו לישון. ואולם, — איש לא נענה גם לדפיקותיו...

ממירפסתו קפץ לתוך המירפסת של השכנים ונכנס לדירתם. חדר־האורחים היה ריק, הוא עבר בו על בהונותיו, והאיר לעצמו בגרור. דלת חדר־המיטות הייתה סגורה, ולאחר שדישדש קצת במקום נכנס לחדר־הילדים — שם היה פתוח. מיטה עמדה ריקה, עם שמכה מופשלת — דומה כאילו נטלו ההורים רק זה־עתה את התינוך אליהם. הוא חזר אל חדר־המיטות ופתח חרש את הדלת.

אם לומר את האמת, מעולם לא הביט בפניה של שכנתו הצעירה — אבל גם הם אף פעם לא הזמינו אותו לכוס תה, ולא לצפות בטלוויזיה, שנעדרה מדירתו. לפעמים היה נרדם לקול צלילי־הטלוויזיה של השכנים, לפעמים תיאר לעצמו ששם מציגים תמונות מגרות: היא במיטתו. לא, מוטב, היא במיטתה, נראה שזו מיטה זוגית — בה יותר נוח. לו לא היה בכלל מזל לנשים, ולכזבו כסף לזונות חבל היה לו, ובכלל היה כספו מספיק רק ביום קבלת־המשכורת.

הוא הדליק בכת אחת גפרורים אחדים, הציץ ונכנס, על כיסא ליד המיטה הזוגית היו מונחים בגדים — מיכנסי גבר, חלוק שלה וחזיה. על שרפרף עמדו בקבוק של מים מינרליים וכוס שתויה לחצאין וחופן סוכריות. המיטה הייתה ריקה והשמיכה הרחבה שמרה על מיתאר של שני גופי בני־אדם. אר־אז חש פחד, פחדו של אדם תועה ביער לילי.

הוא שוב התכונן במיטה — דומה כאילו מישהו גירש אותם, את הזוג הזה, ואף לא הסיר את השמיכה. הוא חזר אל חדרו, נסגר וישב ליד החלון עד עלות־השחר. בבוקר וביום לא פגש איש, לא מצא ולא נתקל באיש בשום מקום. העיר לא הייתה מיושבת עוד. אור השמש, שנעשה פתאום נוקב וחודר, וכמו זר, רק הדגיש את העדר הישוב.

משום כך היה ישן בימים הבאים, במקום שניקרה לו האור — כלשכות וכתאיטרונים, כדירות זרות ומהודרות, וכמחסנים מלוכלכים — ובלילות היה תועה בעיר וחיפש אחרי החלון המואר. הוא כבר לא האמין כי ימצא, אבל המשיך לנדוד משום שלא היה לו מה לעשות עוד. אכן, — הוא מצא.

הוא עמד ליד השער של בית כן 8 קומות ואור קטן מתחת לגג; הוא הירהר בכישונות על מיטבח חם, על מפה משובצת על השולחן, על ספל תה חם וחריף. הוא הירהר על חום רצוי של אנשים זרים. על מילים חיות, המופנות לעצמו ולא למצבות.

הוא האיר בפנסו, נכנס בשער, כמתגנב והתחיל עולה במדרגות. כבר בקומה השביעית קלט מוסיקה חשאית ונעצר, הוא אחז בגרונו — כדי להרגיע את נשימתו, יחד עם הלב האומר לקפוץ מן החזה. מוסיקה מנגנת! הן עוד לא יצא מדעתו: הוא שמע מוסיקה. הוא אחז במעקה ועלה עד לקומה השמינית, עד לדלת שמתחתה האירה רצועת אור.

הדלת לא הייתה סגורה והיא נפתחה ללא חריקה. בפרוזדור צר, הוא הכחין באישה, שישבה עם רגליה בתוך כורסה עתיקה ועמוקה עם מישענת גבוהה. האישה קראה ספר, שהסתיר את פניה ורק המצח הרכון נראה היה ושערות ישרות וכיהות שגלשו בחירות משני צידי הראש אל כתפיה ואל שדיה. ליד הכורסה, על שולחן קטן, עמדה מנורת־נפט שעליה אהיל מצבע חלב ומקלט ראדיו ותקליט מסתובב. "כריסטיאן אנדרסן. אגרות", — הכחין על מעטפת הספר.

הוא לא הירפה מן הגרון, עבר את הפרוזדור ונעצר ליד הדלת. האישה, שהביטה כדרך אגב, השמיטה את הספר, נלחצה אל מישענת הכורסה, השעינה את סנטרה אל ידיה. אחר־כך שוב הרימה את עיניה וזמן־מה הם הביטו זה בזה.

— טוב, אמרה האישה. — טוב, הנה... שב נא.

הוא ציית וישב על הכיסא ליד הדלת, לא זו ולא הסיר את עיניו ממנה, הביט ישר בפניה והיא הביטה בו מעימקי כורסתה.

— משמע, גם אתה... — אמרה האישה. — אחרת לא היה יכול להיות... אתה רוצה תה? אך למה אני שואלת! — היא הורידה את ידיה, חייכה וניערה את ראשה. שעה נתפזר עוד יותר, כמעט כיסה את פניה. היא היתה כבת שלושים, ואולי גם פחות מזה.

— תה... — דחק מפיו מילים. — תמיד גרת כאן?

— כן. — אמרה. — גם קודם לכן.

התקליט נסתיים, המחט חרקה בשולי התקליט, היא הרימה את המכוון והפסיקה את הניגון.

— עכשיו אין צורך בזה, — אמרה ושוב חייכה. — מי אתה? בבקשה, אל תשתוק, אמר דבר־מה.

— אף אחד, — אמר. — סתם אדם.

— אף אחד? — חזרה ושאלה אותו בחרדה.

קודם־לכן סבור הייתי שאני יחידי בעולם, — אמר. — כמו מלך, או אדם הראשון — אינני יודע

בעצמי. ועכשיו אינני יחידי, — הוא הניע את כתפיו, — ועכשיו כמעט הכול כמקודם, נו עד למלחמה אני שוב אדם פשוט, שוב אפס, בלי תוספת. כך טוב יותר.

— אפס, — אמרה היא.

— אפסי שם יפה.

הוא הביט בה מעודד.

— את רוצה, אני ארוץ להביא תה? — שאל. — אני אמצא.

— יש לי, — אמרה וקמה מכורסתה. היא היתה גבוהה ממנו בחצי ראש. — כאן חם. אתה רוצה —

תסיר את מעילך, אפשר לחלות אותו בארון.

— יפה... — אמר — ואיך קוראים לך?

היא ענתה מן המיטבח — במהירות, בלי הפסק, כאילו היתה מוכנה לשאלה זאת מזמן:

— אמא.

— איך — איך?

— אמא, — שמע ותלה את המעיל על כתפיו. — כך קרא לי בני, הוא היה בן שנתיים וחודש אחד. היו

קוראים לי בשמות שונים — הבעל, ההורים. אבל אמא זה שם טוב יותר מכולם... אתה רוצה תה חריף?

— אם אפשר, — אמר והתבונן במלבושים הגבריים אשר בארון.

— נו, בוא, — אמרה. — מוכן.

הם שתו תה במיטבח נקי, ליד תנור הגאז, שעליו עמדה פתיליה. על הקיר היה תלוי לוח, סמוך לזה

בלטה מתוך הכיס חבילה של חשבונות־טלפון.

— ואצלי לא היה איש, — אמר, והביט לתוך הספל. — לא ילדים, לא אישה. כל ימיי הייתי סגן

למנהל־חשבונות בבנק, עד ליום האחרון... ואיך את... ניצלת?

— אני לא היצלתי את עצמי, — אמרה אמא. — פשוט התעוררתי בבוקר וראיתי שאין איש. בשום

מקום. סבורה הייתי, שיצאתי מדעתי, או שאני מתה. — שיניה נקשו קלות בפיה.

— תני, ואני אמזוג לך תה חם, — אמר אפסי. — מה תעשי עכשיו?

— לא כלום, אמרה אמא. — טוב בכל זאת שבאת.

אינך יודעת אפילו, כמה זה טוב! אמר אפסי במבוכה. — כמו בחיים. הנה תה, ואנו יושבים

ומשוחחים... מה את סבורה, מדוע נשארנו בחיים — את, אני? הם כולם הושמדו.

— הם פשוט נעלמו — אמרה אמא. — ואילו אצלנו, ודאי, היה משהו מיוחד — גלים, אינני יודעת

מה. והפצצה הזאת לא פגעה בנו. ואולי, לא היתה זאת בכלל פצצה.

— פצצה! אמר אפסי בביטחון. — אני עצמי שמעתי: פאק!

— זה לא חשוב! — אמרה אמא כנפגעת. — ייתכן שהיתה פצצה, אינני יודעת. היה משהו גם מחוץ לפצצה, מלבד הטילים. האנשים עצמם לא יכלו לעשות זאת! הן לא נשאר דבר, חוץ ממך וממני. אפילו אידים לא נשארו, אפילו צללים לא נשארו! ושוב לקתה בקדחת.
הוא ניגש במבוכה וחבק את כתפיה. הוא היה אדם פשוט, אפסי. זו הפעם הראשונה, כנראה, שהוא חש עצב עז כזה. שעה שדיכר עם האנדרטה, הוא לא חש תחושה כזאת. אבל טוב יותר לדבר עם אמא, ולהחיסר, אפילו למות כאן, במיטבח זה. משום-מה הוא חי עוד, אבל הוא לא אשם בזה.
— הייתכן, שזה הכול עשה אלהים? הוא שאל מתוך היסוס. — אני הייתי היום בכנסיה, כאן, לא הרחק מזה.

— למה הוא השאיר אותנו? — אמרה אמא — הן לא הייתי גרועה מאחרים.

— אבל אנו חיים! ענה אפסי בלי ביטחון.

— למה? — שאלה אמא.

הוא לא ידע מה לענות.

— אנו חיים, — אמרה אמא. — אמוזג לך עוד ספל.

— אל תטרחי! — אמר אפסי והתרומם מכיסאו. — אין דבר, אני כבר התחממתי...

— ואני ישבתי כל חיי בבית, הנה כאן, — אמרה אמא, ומזגה תה. — בישלתי, כיכרתי את הדירה. רכתי עם בעלי על שאינו מכיר בחשיבות מיטפחות-אף עשויות-נייר; אבל את מיטפחות-הבד היה מאבד תמיד.

— וכל הזמן הזה ישבת גם כן בבית? — שאל אפסי.

— ירדתי פעמים אחדות, — אמרה אמא, — לחנות. נפט, מאכלים. מצברים כשביל הראדיו. לפתוח

אותו?

— אני אפתח, — אמר אפסי. — אפשר?

— הוא נכנס לחדר השני, מתוך ניחוש הוציא תקליט ופתח את הפאטיפון.

— טאנגו "ארגנטינה", — אמרה היא מן המיטבח. — זה נשאר לי עוד מימי בית-הספר. אף פעם לא אהבתי ריקודים מהירים.

— נרקוד? — הציץ לתוך המיטבח והציע לה בחוסר ביטחון.

— כן, בכקשה, — החליטה מתוך היסוס. — בוא. אל תקפוץ כל כך. ולאט לאט. הנה כך.

הוא רצה מאוד לנשק לה לכל הפחות בלחי, ושמא רק בכתף, אך הוא לא העז. הוא ידע שאין לו מזל.

— נו, די, — אמרה אמא — מה זה איתנו, כמו מטורפים... סעודה בבית-הקברות.

אפסי שלף את ידיו מכפות ידיה ונסוג צעד אחד.

— ואני כל הזמן הירהרתי, — אמר, הציץ לתוך עיניה שהשפילה אותן. — והדגים — חיים? אין

עכברים אפילו, אין שום רמשים — אין שום דבר. ודגים? הם הלוא במים.

— איני יודעת, אמרה מתוך אנחה, ישבה בכורסה וקיפלה את רגליה. — תן לי משהו לכסות את רגליי

— הנה שם, בארון, למטה.

הוא פתח את הארון ושוב ראה לנגד עיניו מעילי-גברים וחולצות, מסודרים על המדף. כאן תלוי היה גם

החלוק שלה; הוא ליטף חרש את החלוק בכף ידו.

— הנה, — אמר וסגר את הדלתות. — מחר אביא תנור-נפט, גדול.

היא ניענעה בראשה: טוב, תנור. היא, כנראה, הירהרה במשהו אחר. אפסי, ניגש עם הכיסוי וכיסה את

רגליה. ייתכן, שהיא הירהרה על הדרום. על העמקים הירוקים, על חוף ים לבן.

— היית פעם בדרום? — שאלה והיפנתה את פניה אליו.

— לא נודמן לי, — אמר. — הרבה פעמים רציתי בימי חופשה לנסוע למקומות רחצה ולא עלה

בידי... וכי מה?

— לא כלום, אמרה, — פשוט נזכרתי, שם היה תמיד טוב כימי חודש ספטמבר.

— בואי וניסע! — הוא התקרב צעד אחד אל הכורסה, כאילו הכרטיסים לטיסה היו בכיסו והגיע הזמן

לצאת.

— איך? — שאלה מתוך עיניין.

— ניקח מכונית ראשונה שתזדמן לנו — וניסע! — פיתה אותה, הפציר בה.
— ובנוזין?
— נמצא!

הוא הוסיף לפתות. — אל תדאגי! ניקח כל מה שנחוץ וניסע. מה נשב כאן! הוא רצה להוסיף כי עכשיו, כיוון שמצא אותה על-פי האור שבקע ממנורת-הנפט, הישיבה בעיר אין לה כל טעם, ואפשר לנסוע אפילו לציר הצפוני — אבל שתק, כיוון שלא ידע אלו מילים לבחור.

— נו, טוב, אמרה, הרכינה מעט את ראשה ולאחר-מכן הסיטה את השיער מפניה אל העורף, — ייתכן כי אין זה טירוף-דעת — מי יודע. מחר בבוקר, כן?

— אם כן אני הולך מיד, — גימגם אפסי ונע בלא ביטחון לעבר הדלת. — צריך למצוא דברים שונים, די הרבה, ומכונית. — הוא הביט בה, דומה כאילו חיכה לרישיון מצדה.

— לאן אתה הולך — לבית מלון? — צחקה. תספיק מחר בבוקר...
— אם כן אשכב במיטבת, — מיהר לומר מתוך הקלה. — הנה גם את המטלית הזאת אפשר לקחת —

הלוא הרצפה עשויה אבן.

היא קמה מכורסתה, ניגשה אליו, כפפה את ידיה וזרועותיה, הניחה את כפות ידיה על כתפיו.

— אני תיכף אציע לך מצע, — אמרה. — היום, מחר — איזה הבדל?

הוא נלחץ אליה — אל חומה, אל גופה הגדול והגמיש. רגש מתוק של תודה שטף אותו; הוא עצם את עיניו, כדי לעצור בעד דמעותיו.

היא ליטפה את ראשו הקירח בכריות רכות וחמות של אצבעותיה.

— שני אנשים נשארו בעולמו של הקדוש ברוך הוא, — אמרה מתוך זימרה, בלחש, — ולישון במרחק חמישה מטרים זה מזו? — לאחר מכן חייכה, הרימה קצת את קולה ואמרה קצת בחציפות. בהתגרות: אתה רוצה תפוח, אפסי? יש לי.

*

הם בחרו מכונית גדולה, חזקה.

כל הבוקר עבד אפסי כפטישו ליד הדלתות הסגורות של החנויות, ומילא את הצידינית במאכלים, במשקאות חמים ובכגסים. תנור של נפט בחר לו מן הדוגמא הטובה ביותר, לאחר-מכן בחר לו במשך זמן רב בטרקלין הראדיו — פאטיפון עם מצברים ותקליטים. כשניגש כבר אל בית אמה, החליט להקיף את

הבית ולהציץ לתוך חנות-הספרים. אפסי לא היה להוט במיוחד אחר ספרים, והוא העדיף את השינה על הקריאה ולחנות נכנס למען אמה: היא אתמול קראה, צריך משהו לקחת למענה לדרך. אבל ספרים היו רבים כלי-כך כמדפים ובחלונות-הראווה — גדולים וקטנים, בכריכה קלה ובכריכות מוזהבות — והוא

לגמרי התבלבל על הסף ולא ידע לאן ללכת וממה להתחיל את הבדיקה. עבר על פני האולמות, נתקל בחלון-ראווה יפה עם ספרי-ילדים ונוכר, כי אמה קראה אתמול "אגדות", ובחר כעשרה קבצים של אגדות.

וכשעמד כבר לצאת, הבחין לפתע פתאום ב"רובינון קרוזו", מודפס יפה. הוא קרא ספר זה אי-פעם — בבית-הספר: מלח סימפאטי על אי ריק. והנה עכשיו, נדמה, כל העולם — כאי לא-מאוכלס... הוא הניח

את "רובינון" על גבי חבילת "האגדות", ויצא ומשך אחריו את הספרים אל תוך המכונית.

ואמא גם היא חיפשה. בחרה ואספה בקומה השמינית שלה בגדים, תקליטים, ספרים. היא סגרה את חפצי בעלה בארון, ניגשה אל החלון וזרקה לאט את המפתח לתוך הכאר שבחצר, האזינה איך נפל וצילצל

המפתח כשפגע במירפסות של שכנים בדרכו. ליד צילום לא גדול של בנה היא נעצרה: לקחת, לא לקחת? הניחה את המיסגרת בצד, אחר-כך שלפה את הצילום אשר מתחת לזכוכית והביטה סביב: היכן להחביא

אותו, היא הכניסה את הצילום לתוך פנקס הרשימות עם הטלפונים והכתובות של מכרים ישנים, שמהם לא נשאר זכר, לא צל כלשהו — לא כלום, מלבד הזיכרון, ואת הפנקס הכניסה לתוך כיס צדדי של הילקוט

וסגרה. אחר-מכן ישבה וחיכתה עד אשר חזר אפסי, בדקה בקפדנות כל מה שהיה בילקוט: כרטיסי אוטובוסים, קבלות כלשהן, מכתבים אחדים, הזמנה לרופא, עפרון-שפתיים שנתבקע ומכחולים, שנפל

מן הנרתיק, לצביעת העיניים. כששמעה צעדים על המדרגות סידרה במהירות את כל הפסולת היקרה הזאת, עד אחרון הדברים וקמה לקראת אפסי.

— הנה, הכול מוכן, — אמר אפסי. — את בגד-הרחצה לא שכחת?

— לשם מה, בגד הרחצה? — שאלה אמא כהתכוננה במעילו הירוק והספורטיבי של אפסי. — עכשיו כל החופים פרוצים.

— נו, איך... — אמר אפסי. — בכל זאת... אני לקחתי בשבילך גם "אגרות". — תודה. — אמרה אמא ונגעה בעדינות בשפתיה בקרחת ראשו. — ניסע.

הם נסעו לרחוב הניצחון וירדו אל ה"טבעת" העירונית. בישיבה ליד אפסי התכוננה אמא בעצבות במדרכות הנקיות והשוממות, בכתים האילמים, שקפאו לעולם-ועד. ליד הכיכר של המהפכה העולמית, דומה כאילו נתעוררה משינה, ואמרה:

— פה לא רחוק יש מוזיאון. ניכנס? הנה כאן, מימין. כפינת הרחוב.

באולם של המוזיאון היה חושך וקור. בעוברו ליד דוכן אחד, נטל אפסי מדריך.

— אני יודעת, היכן זה, אמרה אמא, ושילבה את זרועה כזרועו של אפסי. — בסך הכול תמונה אחת.

לא הייתי כאן, כנראה, נצח שלם.

— תיזהרי, אל תמעדי, — אמר אפסי, — כאן מדרגה.

הם עברו מאולם לאולם, וכמו מבעד לחלונות של העולם הבא, הביטו בהם מעל הכדים נשים וגברים,

פרות וכבשים.

— נצעד בשקט! — ביקש אפסי, ואמא צעדה בייתר מתינות.

על גשים שמנות וורודות וכרסים גדולים היביט אפסי בעינים ביקורתיות: אמא היתה פי שניים רזה וזקופה יותר — והיא היתה האשה היפה ביותר והנשית ביותר בכל העולם. כשהביט בתמונות הוא היפנה את עיניו לעבר אמא: הוא רצה, שהיא תשים ליבה ליחסו הביקורתי לגבי נשים אחרות ולנאמנותו לה. גברים בעלי שרירים ועירומים, שקועים בהרהורים, שלא שמו לב לחברותיהם השמנות, הביאו את אפסי לידי אדישות. יותר מצאו חן בעיניו החיות אשר התרוצצו פה ושם בין הגברים והנשים — נמרים, אריות וכבשים. והבריות פשוט עיצבנו אותן. הם שוככים על כרי הדשא ומשחקים עם קופים ועם ננסים ואין להם עינין זה בזה. עכשיו, יש לשער לא היו שוככים כך.

מוצא חן בעיניך? — שאלה אמא.

— את טובה מכולם... — גימגם אפסי ועבר לאולם השני.

שם היו גם המיסגרות אחרות וגם התמונות אחרות, היו שם ענקים עם צל"שים בדשי המעילים, לבושים מדים, שבנו תחנות חשמליות ויצאו להתקפה עם אבטומטים בידיים. הם טיילו על פני השדה הנקי. הם נתנו פקודות. ישבו מסובים לשולחנות, שהיו מכוסים מפות-צמר ירוקות. הם הפיעו על גבי-דוכנים, מדרגות, ארגזים ומירפסות. מישהו מהם, ייתכן, לחץ על כפתור לפני חודשים אחדים.

הנה זה, למשל, בכיפה, בעל פרצוף של חוליגן — כזה גם בלי כפתור יכול לשחוט בשל לא-כלום, כשביל לא-כלום. והגורילה הזאת עם דרגות מוזהבות, איזה פקודות הוא נותן? בלי לראות? לשחוט — את מי? את מי לרסק בשניים? גם ערומים וגם לבושים, גם רזים וגם שמנים. גם נמרים וגם כבשים. וגם את אמא ואתו, את אפסי, את כולם.

הנה נעלמו כולם.

— זה כאן, — אמרה אמא. — הנה.

באולם צר הם נעצרו ליד תמונה לא-גדולה, שצוירה באור רב, אבל לא-בהיר. גבר שכב על בטנו, לעס עשב, והביט הצידה, ואישה ישיבה למראשותיו, רכנה קצת אחורה ונשענה בידה על הקרקע. היא חייכה קצת במבוכה; אבל בחיזוק זה היה כוח ושלטה בגבר ובכל העולם. והגבר לעס את העשב וליבו היה עליו עכור, והוא לא רצה לא לקום ולא ללכת מן האשה ואף לא לחבק אותה.

— הוא מקנא, — אמרה אמא. — טיפש... הוא נשכ קצת כאן, או, אם רצונך, — תחלה קצת, ואני

אשב כאן.

הוא עבר את כל האולם, ונתקל בתמונה קטנה: לילה, לשון-אש של מדורה שהולכת וכבה, והרחק מזה לאור הלהבה עדר סוסים. הוא נזכר בערב של אתמול, העיר השחורה, ניצנוץ אור חיזור מתחת לגג. הוא פנה אחורה וחיפש את אמא. היא ישיבה ללא נוע אל מול האדם הקנאי והנערה שלו; מעל למישענת הספה נראו רק ראשה וכתפיה. אפסי ניגש יותר קרוב אל תמונתו, התכוון: מדורה קטנה, סייחים, סוסים. חבל, אין בני-אדם, אף לא איש אחד. הנה כאן, למשל, יכול היה לשמור אדם, או לישון — יש מקום. ואולם, בוודאי

מישהו הולך, ניגש — הנה איך מקשיבים הסוסים ומביטים. סוסים יפים, הם רבים: אחד, שניים, שלושה, ארבעה...

— נו, נלך... — אמרה אמא בגישה אליו. — זה צייר גדול. — הם יצאו מן האולם, התקרבו והיציאה.

— מה אתה סבור, הוא צודק בזה שהוא מקנא? ואתה מסוגל לקנא לי?

— מסוגל, — ענה אפסי לאחר הירהור.

— הלוא אין איש! — אמרה אמא. — כולם נעלמו, למי אפשר לקנא?

— ומה בכך, — ענה אפסי בעקשות. — הנה זה, עם העשב — גם לו, כנראה רק נדמה, ובאמת אין

איש אחר... אילו התיחסת היום אליו יחס יותר רע מאשר אתמול, — הייתי מקנא לך, לך לא יהיה רע בשל

כך, את אפילו לא תנחשי, אני פשוט אוהב אותך, ועל כן חודרות למוחי מחשבות שונות. ועובדה שאין איש

יותר, מלבדנו — הרי אנחנו איננו עשויים אכן, אנו בכל-זאת אנשים. לא נשאר לנו אלא מה שבינינו.

היא הרכינה ראשה ובלכתה נגעה בלחיה בלחיו.

— אתה איש קל, — אמרה אמא.

— כמו שהנני... — אמר אפסי מתוך שביעות רצון.

בפרוזדור הוא נעצר פתאום אמר:

— לרגע אחד... — ובריצה חזר לאולם.

ערומים, אלוף... הנה הוא זה האולם הקטן, הנה האיש המקנא, המכרסם את העשב. הוא אחז בשתי ידיו

במסגרת המוזהבת, אפסי הוריד את התמונה מהיתד. הוא לחץ את התמונה אל הקיר — ועם השלל מתחת

לבית-שחיו, צעד אל היציאה. ליד פסלון של ארד המכוסה במיכסה זכוכית הוא עמד, פישפש בכיסו

להוציא ממנו פטישון. אבל התחרט והמשיך ללכת.

— זה בשבילך ממני, אמר, וניגש אל אמא עם המקנא. — והנה לשון-אש זו — זה לי ממך. טוב?

— הלוא זו גניבה... אמרה אמא, אבל ידיה כבר נמשכו אל התמונה והיא אחזה בה אל מול האור.

זה...

מה זה? — שאל אפסי בעקשות ובלי צל של חרטה.

וכי אני קרעתי אותה, ליכלכתי? קודם לא הייתי מעז לקחת. הייתי נותן לך כמתנה גלוייה. אבל עכשיו

הכול — שלך, אם זה מוצא חן בעיניך. אין אנחנו אשמים שעכשיו — זה עכשיו.

— אנו לא אשמים, — חזרה על דבריו אמא. — אנו לא הרגנו את הזקנה.

— איזו זקנה? שאל אפסי במתיחות.

— לא כלום — אמרה אמא, אני נזכרת באיזה ספר. יענה אותנו מה שיענה — רק לא המצפון.

— אם אינך רוצה לקחת — אני אחזיר למקום, — אמר אפסי. — או שאשאיר כאן.

— לא, למה זה, אמרה אמא. — אבל צריך לעטוף ככה שלא תיקרע.

— אני אעטוף כבר, — אמר אפסי וקרע וילון מחלון גבוה.

הם נסעו כל היום אל הדרום, ונעצרו ללון עם הדימדומים באיזו עיירה ללא שם, ליד הדרך. אמא

נרדמה וראשה נשען אל מישענת המכונית.

— היגענו, — אמר אפסי, ונגע חרש בכתפה. — אלך לחפש מקום. אינך חוששת, אינך מפחדת?

— לא, אמרה אמא ללא ביטחון. — אולי לאיזה בית-מלון?

— אם אמצא, — אמר אפסי. — אצל מי לשאול?

— לא לזמן רב, טוב? — ביקשה אמא.

הוא עבר את הכיכר, התהלך כרחוב על פני מדרכה שלא היתה שלמה. בין אבנים צצו כל מיני עשבים

— עשבים לא עשבים, איזה דשא פראי, הירהר אפסי. אבל היה בכל-זאת נעים שמהו צומח על אדמה

זאת.

נכנס לבית חדש בעל שלוש קומות, דלתות כבדות, נעולות ולא ניתנו לפתיחה. כאן, כנראה, חיו עד לפני

זמן-מה, הפקידים של העיר: הכול פה מדויק ודומה אחד לשני, הדלתות חזקות. רק דלת אחת, בקומה

השניה, הצליח אפסי לפתוח, האיר כפנסו ונכנס לדירה. הוא החליט: למצוא דירה נקיה, עם מיטה זוגית.

המיטה הזוגית עם ריפוד בצדדים עמדה בחדר-המיטות, ובארון נמצאו לבנים נקיים. אבל בחדר-האוכל,

על השולחן, נערמו שרידים של מישתה. בדלי סיגריות, בקבוקים ריקים למחצה, מאכלים שהתיכשו ונתאכנו בתוך הצלחות, והכיור במיטבח היה מלא כלים מלוכלכים. השתוללו כאן, כנראה, באופן רציני. על הקירות נראו דיוקנאות מצולמים של האורחים. פנים מרובעות ושבעות, עיניים של פקידים מתעצמות... אפסי יצא למדרגה ולא סגר את הדלת אחריו.

בשכנות עם הבית של שלוש קומות הוא מצא חווילה בעימקי גן לא גדול. מענפי העצים נתלו תפוחים, יותר מדי ירוקים וקטנים כשביל ימי ספטמבר אלה. בהרכה מקומות בתצר היו איים של דשאים. מעולם לא מצא אפסי ירק רב כזה.

לחדור לבית היה לא דבר מורכב: הדלת מהכניסה האחורית היתה סגורה רק בידית רגילה. החווילה התאימה לו ככול: רחבה, לא מזנחת. נמצאה גם עששית־נפט. הוא החליף במהירות את הלבנים על המיטה הרחבה שהיו לה מישענות־עץ; אפסי חשב כהיסוס על סכנת פישפשים, אבל אחר־כך נזכר, לא בלי הקלה כלשהי, גם פישפשים לא נשארו בחיים.

בעברו בחדרים, הסתכל סביב — מה יש כאן שלא היה מוצא חן בעיני אמא. הכול, כנראה, היה בסדר. אפילו גז אפשר יהיה להדליק: הבאלון אינו ריק, ויש גם באלון אחד רזרבי. בפרוזדור שלפני המיטבח נתקל אפסי בדלי של אשפה ונטל אותו איתו כדי להריק את האשפה. לחפש את פת־הזבל היה עצל, והוא זרק את האשפה מתוך הדלי לעבר הדשא הירוק, אשר מצד המרפסת.

אמא לא ישנה; היא כיסתה היטב את חלונות המכונית, והתכוונה באי־מנוחה.

— באת, אמרה אמא, ופתחה לו את הדלת מבפנים. — תודה לאל...

— הכול בסדר, — אמר אפסי והדליק את האור. — שתי דקות — והנה בית. — הוא רצה לומר — "ביתנו"; אבל לא הספיק לומר כך. — הנה הוא, את רואה? הנה הגדר.

הם לקחו את החבילות עם המזון ומים מינרליים בבקבוקים ונכנסו דרך השער. ליד המעקה השחור הם נעצרו, דומה כאילו קפאו.

— מה שם רועש? שאלה בלחש אמא ואחזה בשרוולו הימני של אפסי. — אתה שומע?

רישרוש יבש — דומה כאילו נחשים התחככו זה בזה והוא נשמע מצד המעקה.

— תיכנסי לבית, אמר אפסי.

— לא, — אמרה אמא ונלחצה אליו בחוזקה.

הוא האיר בפנסו והעביר את קרני האור בכל הסביבה. האי של הדשא, שאליו זרק את האשפה, רחש ברעש גדול. כפות של דשאים התכופפו והזדקפו ופגעו בשיירי האוכל, בעצמות, בנייר. מכל מה שהיה בדלי לא נשאר דבר — הדשא זלזל את הכול.

בלי לזוז ממקומו, פתח אפסי חבילה עם מזון, נתח קתלי־חזיר, האיר בפנסו וזרק אותו לעבר האי השני של הדשא, אל האמצע של המישטח. הדשא התעורר מייד והיתה תנועה חזקה. כפות נמשכו אל הבשר מכל הצדדים, אחזו בו, הרימו והפכו אותו, נתקעו זה בזה ודחקו זה את זה, וכל המהומה הזאת והתנועה הפראית, הולידו רישרוש יבש, אבל נשמע היטב, בתוך הדממה הגדולה של הלילה... נתח הבשר התמעט והלך ממש נגד העיניים וכמעט לא נשאר דבר ממנו.